

Helsingin pitäjästä Vantaan kaupungiksi

1351 Helsingin pitäjä vanhimmissa asiakirjoissa

Vanhimmat Helsingin pitäjän aluetta koskettavat kirjalliset merkinnät ovat 1300-luvulta. Helsingin pitäjän nimi, Helsinge, esiintyy vesistön nimenä muodossa Helsingaa jo ennen pitäjän syntyä. Joki antoi nopeasti nimen koko alueelle. Helsingaa mainitaan kirjeessä ensimmäisen kerran 15.5.1351. Tuolloin kuningas Maunu Eerikinpoika lahjoitti Helsinginjoen koskien lohenkalastusoikeudet virolaiselle Padisen sisterssiläisluostarille. Vantaa-päivää vietetään tuon kirjeen päivämäärän perusteella. Helsingin kirkkopitäjä syntyi 1370–90-luvuilla. Helsingin pitäjän vanhin kirkkoherra mainitaan 1395.

1450 - Pyhän Laurin kivikirkon rakentaminen

1450-luvun jälkipuolella Pyhän Laurin kivikirkon rakentaminen. Useat asiakirjat vahvistavat, että Helsingin pitäjä oli vakiintunut omaksi kirkko- ja hallintopitäjäksi jo 1400-luvulla. Helsingin pitäjän Pyhälle Laurentiukselle omistettu kirkko mainitaan ensimmäisen kerran 1401. Tuolloin rälssisuvun edustajat lahjoittivat kirkolle yhden veromarkan suuruisen alueen Rekolasta. Tarkoituksena oli, että kirkko järjestäisi sielunmessuja lahjoittajien ja heidän perheittensä puolesta. Kirkkorakennus sijoittui hyvien kulkuyhteyksien solmukohtaan. Sen läheisyydessä kohtasivat Vantaanjoki ja Keravanjoki.

Kirkollista keskusta halkoi myös tiestö: Suuri rantatie Turusta Viipuriin sekä Hämeentie Hämeen linnaan ja etelään rannikolle.

Padisen luostarin valtaoikeudet alueella loppuivat 1428 ja siirtyivät Turun piispanistuimelle. Tämä johti osaltaan kirkon rakentamiseen vanhan puisen tilalle. Nykyinen Pyhän Laurin kirkko valmistui vuoteen 1460 mennessä. Sen rakentaminen perustui Helsingin pitäjän merkittävään vaurastumiseen 1400-luvulla. Varallisuutta tuotti etenkin kauppa lähimpään suurkaupunkiin Tallinnaan.

1550 Helsingfors-nimisen kaupungin synty pitäjään

Kuningas Kustaa Vaasa perusti vuonna 1550 Helsinginjoen suulle Helsingin kaupungin. Helsingin pitäjä oli 1530-luvulle tultaessa kehittynyt yhdeksi Uudenmaan talonpoikaispurjehduksen Tallinnan-kaupan merkittävimmistä keskuksista. Uuden kauppapaikan tarkoituksena oli murtaa Tallinnan hansaporvareiden kauppahegemonia sekä toimia samalla keskuksena Venäjän, Itämeren ja Keski-Euroopan kaupalle. Vanhankaupungin Helsingistä ei tullut koskaan toivottua keskusta. Helsingin kaupungin perustaminen merkitsi kuitenkin käännekohtaa pitäjän historiassa; aikanaan Helsingistä tuli pitäjää suurempi ja se korvasi vanhat keskukset.

1652 Helsingin kirkkopitäjä kytketään Vironniemen Helsinkiin

Ruotsista tuli Stolbovan rauhassa 1617 suurvalta, ja Itämerestä ruotsalainen sisämeri. Helsingin maapäivien (1617) seurauksena Helsinki sai tapulikaupunkioikeudet ulkomaankauppaan. Vuodesta 1621 jatkuvat sodat Puolassa ja Saksassa merkitsivät uusien etuuksien luovuttamista aatelistolle vastineeksi ratsu- ja maajoukkojen palveluksesta. Helsingin pitäjään muodostui näin lukuisia suuria aateliskartanoita, kuten esim. Westerkulla, Hakunila, Linna ja Katrineberg.

Tapulioikeuksista huolimatta Vanhankaupungin Helsinki päätettiin siirtää syksyllä 1640 Vironniemelle. Uutta Helsinkiä tuettiin luovuttamalla useita tiloja pitäjän alueelta sekä

kokonaisuudessaan Töölön kylä vuonna 1644. Helsingin seurakunnan talouden tukemiseksi koko Helsingin kirkkopitäjä liitettiin anneksina 1652 Helsingin kaupunkiseurakuntaan.

1713 Venäläisvaltaa, jälleenrakentamista ja kauppaporvareita

Vuonna 1713, isonvihan aikana, venäläiset valtasivat Helsingin kaupungin ja pitäjää. Osa asukkaista pakeni Ruotsiin, osa lähimetsiin karjoineen ja omaisuuksineen. Puolet pitäjän tiloista jäi autioiksi. Kun venäläiset valtaajat näyttivät jäävän pysyvästi maahan, pitäjäläiset palasivat tiloilleen ja alistuivat kohtaloonsa. Poikkeuksiakin oli; sissi Tapani Löfving seikkailuineen elää vieläkin kirjallisuuden legendana. Miehistyksen pitkittyessä olot vakiintuivat. Syksyllä 1721 solmittiin Uudenkaupungin rauha. Ruotsalaishallinto palasi, ja köyhtyneen pitäjän jälleenrakennus alkoi. Lyhyempi miehitys koettiin pikkuvihan aikana 1742–43.

Helsingin pitäjä nousi kuitenkin jo 1720–30 -luvulla yhdeksi Suomen varhaisteollisuuden tärkeistä keskuksista. Alueelle kohonneet vesisahat muodostivat aikakauden oloissa huomattavan vientiteollisuuskeskittymän. Vienti suuntautui paitsi Keski-Eurooppaan, vuosisadan jälkipuoliskolla myös kauas Välimerelle. Toinen merkittävä keskus pitäjän tuotteille oli lähialueella. Viaporin rakentaminen vaati niin työvoimaa kuin maatalouden ja varhaisteollisuuden tuotteita - elintarvikkeita, viinaa, puuta, tiiliä ja kalkkia. Helsingin pitäjän kartanolaitoksesta siirtyi samalla huomattava osa rikastuneiden porvareiden sekä upseeriston omistukseen.

1865 Helsingin maalaiskunta syntyy

Jo 1700-luvulla pitäjän alueelta löydettiin malmiesiintymiä. Niiden varaan perustettiin 1800-luvun alkupuolella Wanda Bruk, Vantaan Ruukki. Sillbölen kaivosten raakamalmi ja sen työstäminen tekivät pitäjästä muutamiksi vuosikymmeniksi Suomen merkittävimmän vuoriteollisuusalueen.

Helsingin pitäjän kehitykseen vaikutti olennaisesti pääkaupungin siirto Helsinkiin vuonna 1812. Vielä vuonna 1805 Helsingin pitäjä oli suuralueen hallintoyksiköistä suurin 4840 asukkaallaan, Viapori toinen 4606 asukkaalla ja Helsinki pienin 4337 asukkaalla. Vuonna 1865 pitäjässä oli noin 7000 asukasta, kun Helsingissä oli jo 23 000 asukasta. Samana vuonna syntyi Suomen kunnallishallinto, ja pitäjästä tuli Helsingin maalaiskunta. Seurakunta saavutti samalla jälleen itsenäisyytensä.

Suomen ensimmäinen rautatie - Helsingistä Hämeenlinnaan - otettiin käyttöön vuonna 1862. Rautaisen tien ansiosta Tikkurila ja muut radanvarsialueet alkoivat kehittyä asutus- ja teollisuustaaajamiksi. Tikkurilaan kohonnut kivinen asemarakennus on tänä päivänä ainoa alkuperäisessä asussaan säilynyt esimerkki tiilisestä asema-arkkitehtuurista. Komean aseman suunnittelija oli Hämeen läänin lääninarkkitehti Carl Albert Edelfelt (1818–1869).

1974 Maalaiskunnasta Vantaan kaupungiksi

Rautatiet olivat erittäin merkittäviä Helsingin maalaiskunnan kaupungistumisessa. Ennen vuoden 1946 suurta alueliitosta, jolloin maalaiskunnan alueista noin 1/3 ja väestöstä 2/3 siirtyi osaksi Helsinkiä, kunnan pääkeskuksina olivat Malmi ja Pitäjänmäki. Kunnan uudeksi kuntakeskukseksi muotoutui 1950-luvun alussa Tikkurila. Päärataan tukeutuivat kasvussaan myös Rekola, Korso ja myöhemmin Koivukylä. Kokonaan uuteen rataa perustui Länsi-Vantaan suurten 1960–70 -lukujen lähiöiden synty. Vantaan kaupunkirakennetta ohjasi keskeisesti myös lentoaseman rakentaminen keskelle kuntaa. Se otettiin käyttöön Helsingin olympialaisten alla vuonna 1952.

Sotien 1939–45 seurauksena kuntaan oli syntynyt jo 1940-luvulla lukuisia uusia taajamia siirtoväelle, rintamamiehille sekä helsinkiläisille, jotka hakeutuivat väljempään asumiseen. Tämä rakentaminen oli usein omatoimista ja käsitti lähinnä yhden perheen taloja. Ensimmäiset kerrostaloryhmät syntyivät 1950-luvun jälkipuoliskolla Tikkurilaan, Satomäkeen ja Vaaralaan, jonka jälkeen uusien kerrostaloalueiden rakentaminen kiihtyi

maaltamuuton vauhdittamana. Asukasluku kasvoi huippuvuonna 1970 yli 10 000:lla. Helsingin maalaiskunnasta tuli kauppalaksi 1972 ja Vantaan kaupunki 1974.

Uuden vuosituhannen haasteet

Vantaan kaupungin 2000-luvun visiona on olla kansainvälinen, liiketoiminnan ja osaamisen keskus, jossa eri-ikäisten ihmisten on hyvä elää. Tämä asettaa suuria vaatimuksia niin kuntalaisille kuin kaupungin työntekijöillekin. Samalla visio kuitenkin tarjoaa myös haasteita kehittymiselle eteenpäin. Vuonna 2009 Suomen neljänneksi suurimman kaupungin asukasluku on 195 397.

Kaupunginjohtajat 1957–2012

Kaupunginjohtaja Kari Nenonen 1.1.2012 -

Kaupunginjohtaja Jukka Peltomäki 1.8.2011 - 19.9.2011

Kaupunginjohtaja Juhani Paajanen 2003–2011

Kaupunginjohtaja Erkki Rantala 1997–2002

Kaupunginjohtaja Pirjo Ala-Kapee 1989–1997

Kaupungin-, kauppalan- ja kunnanjohtaja Lauri Lairala 1961–1989

Kunnanjohtaja Lauri Korpinen 1957–1961

Lähteet:

Tuula Hockman: Sielujen avuksi ja Pyhän Laurin kirkon parhaaksi. Räckhalsin ja Lehtisaaren lahjoitusmaiden vaiheet. Helsinki 2001.

Gunvor Kerkkonen: Helsingin pitäjän keskiaika. Teoksessa Helsingin pitäjä I. Porvoo 1965.

Markku Kuisma: Helsingin pitäjän historia II. Vanhan Helsingin synnystä isoonvihaan 1550–1713. Jyväskylä 1990.

Markku Kuisma: Helsingin pitäjän historia III. Isostavihasta maalaiskunnan syntyyn 1713–1865. Jyväskylä 1991.

Teresa Leskinen (toim.): Seuraavana Tikkurila! Edelfeltin asemasta museoksi. Vantaan kaupunginmuseon julkaisuja 13. Jyväskylä 2003.

Aulikki Litzen - Jukka Vuori: Helsingin maalaiskunnan historia 1865–1945. Kunnallishallinnon uudistuksesta suureen alueluovutukseen. Jyväskylä 1997.

Eino E. Suolahti: Ensimmäinen Vironniemen Helsinki. Teoksessa Helsingin kaupungin historia I. Helsinki 1950.

Vantaan kaupungin tilastollinen vuosikirja 2002. 29. vuosikerta. Vantaa 2003.